

U kratkim poglavljima *Vox clamantis in deserto* (str. 171–178) i “*Nosi se od mene, Sotono!*” (str. 178–179), također prenijetima iz prve knjige, autor tumači dvije izreke koje su ušle i u neformalnu komunikaciju, a zapravo su citati iz Novoga zavjeta.

Poglavlje *Hrvatsko teološko nazivlje u Parčićevu Hrvatsko–talijanskom rječniku (1901.)* (str. 180–206) novi je tekst nikada prije objavljen, a po svojem je sadržaju cjeloviti znanstveni rad s iscrpnim obrazloženjem Parčićeva nastojanja da za sve internacionalizme dadne hrvatske terminološke istovrjednice. Poglavlju je priložen popis riječi iz Parčićeva rječnika u kojima je tzv. pokriveno r ispred refleksa jata. Problem te jezične situacije jednako je aktualan danas kao i prije dva desetljeća.

Knjiga završava trima polemičkim poglavljima: *O naglasku riječi svećenik još jedanput* (str. 207–208); *Nevolje s lektorima* (str. 209–212) i *Enciklopedijski rječnik latinskoga jezika* (str. 213–224), od kojih drugi mogu preporučiti za pomno čitanje svima koji se nadu u prilici prepravljanja (bilo opravdanoga ili neopravdanoga) tuđih tekstova.

Na samom kraju knjige je *Bibliografska napomena* (str. 225) u kojoj su popisana mjesta prve objave poglavlja. Na stražnjim su koricama izvadci iz recenzija Ante Crnčevića i Ive Pranjkovića, koji ističu znanstveni prinos ove knjige Petra Bašića. Osjeća se nedostatak autorove biografije.

U ozbiljnom razmatranju hrvatskoga književnoga jezika u liturgijskoj uporabi i katoličkoj teologiji nezaobilazni su radovi i knjige Petra Bašića, pa tako i ova knjiga u kojoj su sabrani tekstovi prethodno objavljeni u različitim publikacijama.

Ivana Kresnik

Barbara Đurasović, *Prava crvena Hrvatska i pravaši: Hrvatski nacionalizam u Dubrovniku početkom 20. stoljeća*. Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2021.

Monografiju Barbare Đurasović objavio je Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku Hrvatske akademija znanosti i umjetnosti kao 40. knjigu posebnih izdanja na 376 stranica mekoga je uveza. Knjiga je autoričina proširena doktorska disertacija *Prava Crvena Hrvatska i Čisti pravaši*, koju je obranila 2019. na poslijediplomskom doktorskom studiju Povijest stanovništva pri Sveučilištu u Dubrovniku.

Barbara Đurasović rođena je u Dubrovniku 1976. godine. Vanjska je suradnica na Sveučilištu u Dubrovniku. U fokusu njezinih znanstvenih interesa su političke novine, povijest političkih ideja i stranačke ideologije u Dubrovniku i Hrvatskoj tijekom ranoga 20. stoljeća. Provela je istraživanje o cenzuri u prvim dubrovačkim političkim novinama te je rekonstruirala djelovanje cenzorske službe u Austro–Ugarskoj Monarhiji. U pripremi je knjiga o cenzuri u izdanju Sveučilišta u Dubrovniku. Osim akademskoga rada, profesionalno je vezana uz novinarstvo i vlasnica je medijske tvrtke u Dubrovniku.

Kako je autorica po vokaciji novinarka, kroz cijelu knjigu očituje se profesionalan i odgovoran pristup, što prati ujednačen i provjeren pristup izvorima podataka kroz druga korištena vrela osim same analizirane tiskovine. Taj je pristup imanentan jer proizlazi iz postulata novinarske struke, a to je da donosi “istine činjenice”, jer novinar treba biti društveni korektiv, a očuvati svoju prvotnu ulogu — da čitateljima i publici omogući pristup provjerenim informacijama. Također, autorica se je pri pisanju držala načela da uvijek traži

odgovor na pet novinarskih pitanja: što, kako, kada, gdje i zašto.

Sadržajno knjiga ima sljedeće cjeline: *Uvod*, *Zaključak* (hrvatski i engleski), *Umjesto pogovora*, *Vrela i literatura*, *Kazalo* (imena i mjesta) te 7 velikih tematskih cjelina grupiranih u podpoglavljia prema tematskim cjelinama novina. Korištena je komparativna metoda refleksije političkoga života: kroz lokalne novine, u Dalmaciji te prostoru s “ove i one strane Velebita”.

U uvodnom dijelu (str. 7–14) autorica daje pregled razvoja političkih novina u Dubrovniku, njihova političkoga pozicioniranja, glavnih tema i polemika u dubrovačkim listovima, djelovanja cenzure i zabrana u novina. Pozicionira časopis *Prava Crvena Hrvatska* kao treće političko glasilo (1905.–1918.) onih pravaša čije su težnje ujedinjenje Dalmacije i Banske Hrvatske u zajedničku državu u sklopu Austro–Ugarske Monarhije. Preostala dva glasila su: narodnjačko glasilo *Crvena Hrvatska* (1891.–1914.) koje je pokrenula Supilova Stranke prava, i glasilo dubrovačkih srbokatolika *Dubrovnik* (1892.–1914.). Njihovom pojavom na novinarskom polju stvorila se je dinamična političko–novinarska situacija u Gradu. Vode se “novinarski ratovi”, replicira se i polemizira s političkim suparnicima u druga dva glasila, iznose se promišljanja i komentari o političkim, vjerskim i nacionalnim pitanjima. Tu tiskovinu narodnjaci i srbokatolici nazivaju klerikalnom, ali i austrofilskom tiskovinom.

U poglavlju *Razvoj prvih političkih novina u Dubrovniku* (str. 15–50) ističe važnost tiskovina tada, ali i danas kada služe kao vremenska kapsula zbivanja iz toga vremena. Slomom apsolutizma 1848. i izdavaštvo se je liberaliziralo i multipliciralo, pa je u Dubrovniku od 1848. do 1918. registrirana 41 periodična publikacija. Izdavaštvo je usko povezano s ideologijama stranaka koje su te

novine zastupale: pravaši su vidjeli ujedinjenje Banske Hrvatske i Dalmacije kroz Austro–Ugarsku Monarhiju, srbokatolici su vidjeli ujedinjenje Dalmacije s Kraljevinom Srbijom, a narodnjaci sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom, ali samostalno, a ne uz patronat Beča.

U poglavlju *Prava Crvena Hrvatska* (str. 51–142) autorica analizira razloge pokretanja te tiskovine i donosi osvrt na približavanje pravaša narodnjacima (pod vodstvom Ante Trumbića i Pera Cingrije) te promjenu političkoga smjera lista *Crvena Hrvatska*, koje su otvoreno pozivale na sjedinjenje sa Srbima. Od svojega pojavljivanja stoje na temeljima, stavovima i vrijednostima pravaške politike koju je još 90–tih godina 19. stoljeća zastupao mladi Frano Supilo, poglavito prema Srbima.

U poglavlju *Glavne teme i polemike u Dubrovačkim listovima* (str. 143–214) autorica grupira i studiozno analizira glavne tematske cjeline u razdoblju od 9 godina (1905.–1914.) u trima dubrovačkim tiskovinama, o kojima oni imaju čvrste i gotovo oprečne stavove: 1. Politika novog kursa, 2. Dolazak prijestolonasljednika Franje Ferdinanda u Dubrovnik, 3. Uvođenje željezničarske pragmatike u ugarskom parlamentu, 4. Pripajanje Bosne i Hercegovine Austro–ugarskoj monarhiji, 5. Balkanski ratovi.

Bitan politički trenutak razjedinjenoga hrvatskoga naroda bio je 1911., kada su pravaši promijenili smjer politike. Najprije je to ujedinjenje svih pravaških stranaka iz Banske Hrvatske kojima se priključuju oni iz Dalmacije, a 1912. s Balkanskim ratovima ostvarena je i velika koalicija u hrvatskom saboru Stranke prava i Hrvatsko–srpske koalicije. To čine i dubrovački pravaši okupljeni oko lista *Prava Crvena Hrvatska*. Tada čak i *Crvena Hrvatska* hvali pisanje u listu *Prava Crvena Hrvatska* (prvi put od njezina osnivanja 1912.). Godine 1913. dubrovačke novine zauzimaju

jedinstven stav prema Kraljevini Srbiji. Ipak, pred početak rata *Prava Crvena Hrvatska* udaljava se od te ideje i okreće se Beču.

U poglavlju *O tramvaju, Zvoniku, Komunalnim, ali i ljubavnim problemima Dubrovčana* (str. 215–236) prikazuje u kratkim crtama društveni život, tjedne najave i informativne obavijesti. Dosta pozornosti daje komunalnim i gospodarskim temama i projektima (izgradnja tramvaja, konstrukcijsko naginjanje zvonika prema Sponzi, izgradnja zgrade gimnazije, pošte, zapuštenost Gruža i dr.).

U poglavlju *Urednički profil Prave Crvene Hrvatske* (str. 237–254) navodi da je imala ustaljeno vrijeme tiskanja, grafičku shemu i rubrike. Izlazila je subotom i većinom je izlazila na četiri stranice. Broj tiskanih primjeraka ustalio se je na oko 1.000. Izišlo je 708 brojeva. Urednici su bili Vlaho Kelez, Frano Schick, Ivo Brimiša i dr. Imali su svoje ustaljene rubrike: *Vijesti iz naroda, Poruke i otporuke uredništva, Gradska kronika*, Čitulje i sl. Zbog rata pojavljuju se i nove rubrike: *Sa ratišta, Brzjavni*, ali povremeno i druge.

U poglavlju *Cenzura u novinama i zabrana tiskanja Crvene Hrvatske i Dubrovnika* (str. 255–278) autorica preko cenzuriranih sadržaja rekonstruira djelovanje cenzorske službe uspoređujući ih sa sačuvanim cenzorskim primjercima u tri sveska fonda Tiskovine Okružnoga suda u Dubrovniku, pohranjenoga u Državnom arhivu Dubrovnik.

U poglavlju *Prava Crvena Hrvatska u ratnom Dubrovniku* (str. 279–326) autorica objašnjava da kao jedina tiskovina koja donosi domaće vijesti, a i vijesti s ratišta, predstavlja vrijedan izvor informacija s historiografskoga vidika.

Na kraju knjige autorica donosi *Zaključak* (str. 327–332), a završni dijelovi sadrže još *Umjesto pogovora* (str. 333–334), *Vrela i literatura* (str. 335–346), *Summary* (str. 347–354) i *Kazala imena*

(str. 355–370). Knjiga sadržava također slikovne prikaze (fotografije i novinske preslike) i jedan shematski privitak.

Možemo zaključiti kako je pojava dubrovačkih pravaša, kao i njihova glasila jedinstvena pojava na lokalnoj razini. Njihovo djelovanje govori o jasnoj političkoj opredijeljenosti i pripadnosti te načinima političke borbe za ciljeve. Bismarckove riječi “politika je umijeće mogućega” mogu se kroz knjigu osjetiti i lako pratiti, zahvaljujući autoričinu ujednačenom pristupu, kroz zamršene niti priklanjanja i koaliranja s drugim srodnim političkim opcijama, u ovisnosti od političkoga trenutka, a za postizanje optimalnoga cilja. Navedeno se temelji na autoričinoj analizi, te navodi kako su imali “svoju politiku, svoju filozofiju, svoja stajališta, ali su se povremeno prema prilikama priklanjali većim organizacijama, s ove ili one strane Velebita”. To njihovo priklanjanje rezultat je lokalnih prilika, a krajnja je točka nacionalna osviještenost i suverenitet hrvatskih država. Iako su bili lokalnoga dosega, ne bi ih se smjelo promatrati kao stranku koja je lutala, svaštarila i tražila se. Kako je istaknuto, krajnji je cilj bilo ujedinjenje hrvatskih zemalja u okviru Austro-Ugarske Monarhije u jednu teritorijalnu i upravnu cjelinu. Svoje su ideje artikulirali kroz političko glasilo *Prava Crvena Hrvatska*. Ova knjiga vrijedno je djelo jer objelodanjuje djelovanje jedne političke opcije videne kroz njihovo glasilo. Kvaliteta je ove knjige i u tom što se autorica ne zadržava samo na tom izvoru, nego koristi komparativnu analizu s drugim dvama dubrovačkim glasila, te koristi brojne druge izvore (pobrojane na 12 stranica) kojima popunjava, provjerava, uspoređuje i pojašnjava zbivanja na političkoj sceni (i ne samo političkoj, pogotovo za vrijeme trajanja rata) u Dubrovniku početkom 20. stoljeća.

Franjo Barišić